

Maja Rogać

PALANAČKE STORIJE ILI POD PRETPOSTAVKOM DA ŽENSKO PISMO POSTOJI

(Snežana Milojević: *Gradić Smejton, Knjige Vranjske, Vranje, 2011*)

Mada sumnjiva kategorija u istoj meri u kojoj i gej-književnost i slične odrednice, žensko pismo je već odavno legitiman (i operativan) književni pojam. Definisano kao pismo razlike i metodološki okarakterisano kao žanr svesnog ili podsvesnog otpora dominantnom logocentrizmu, termin je poprimio izvjesnu rastegljivost. On ukazuje na književnu kulturu kojoj nedostaju označitelji za neke, daljim interpretacijama otkrivene ili proizvedene literarne kategorije.

Priče Snežane Milojević je potrebno posmatrati naspram odrednice ženskog pisma, posebno zato što su tematski zaokupljene falokratskom kulturom, ali ne u smislu pobune ili podrivanja, već osmišljavanja i gotovo neke saglasnosti sa sveprisutnom falokratijom. U tom smislu one pripadaju pismu razlike, budući da se udaljavaju od sada već politički korektnih pristupa sadržanih u pojmu ženskog pisma, a ne pripadaju ni *chick lit*-u, koji predstavlja komercijalnu verziju naličja ženskog u književnoj produkciji.

Mogli bismo izdvojiti nekoliko detalja u ime ilustracije nekih dominantnih postupaka i tema u *Gradiću Smejtonu*. Priču „Laku noć“ bismo mogli da nazovemo fantazmagorijom, ali bi precizniji termin bio alegorija: alegorija muško-ženskih odnosa iz ženske vizure. I utoliko ženska verzija jedne neizbežne teme – putanje od predstave o subjektu do realiteta tog subjekta. To je, takođe, i jedna velika ženska priča (veliki ženski mit) – storija o obogotvođenju muškarca. Bilo da je to ruka koja podiže iz zemlje, kao u slučaju narativnog subjekta u priči *Laku noć* – božanstvo, bronzani kralj sa licem mačke koji iznova stvara naratorku izvlačeći je na svetlost dana, bogomuškarac koji svoje naglo povlačenje brani odabranim frazama.

Doživljaj mislećeg objekta koji čeka, posmatra sveopšte licemerje u svojoj pasivnoj, objekatskoj moći karakterističan je za gotovo sve pripovedačke pozicije u pričama Snežane Milojević. Čak i niz snova u drugom delu priče deluje samo blago očuđujuće, kao simbolički dekor jednog obrnutog realizma kroz koji se ponavlja svest o nemoći i mit o spasiocu koji nameće jalovo čekanje bronzanog kralja, čiji mitski identitet treba da fuzioniše muške i božanske odlike. San samo daje pokriće i oslikava na javi nemoćnu frazu kojom muškarac prekida ili zamrzava odnos. Koliko kralj spasava naratorku i ona je kroz san (podsvesno) angažovana da spase mit o njemu jer je taj mit element smisla u fragmentiranoj stvarnosti koja je okružuje. Značenje u priličnoj meri prevazilazi početni zaplet – u ovom slučaju zaplet mora da se shvati kao figurativan izraz.

Snežana Milojević često tematizuje palanačke klišeje. Kategorija palanačkog svakako nije određena poreklom ili životnih okruženjem, ona je odrednica otuđenih života, vođenih pod diktatom mnjenja. Bez obzira na udobnost koju pružaju, ovi modeli dramatično sužavaju duhovni prostor. Ali, kako autorka naznačava: proizvodnja instant-ljudi se odvija besprekorno, u mašineriji koja jednoobrazno oblikuje svoje produkte. Tu mašineriju niko i ništa ne može da zaustavi.

Ljudi se bave svojim ulogama, „pripitomljavanjem poklonjenih života“, kako bi autorka rekla i te uloge ih kasnije definišu. U okruženju ovako definisanih i definitivnih svetova naratorka (kada je pripovedanje u ženskom rodu, na šta bih se fokusirala jer mi se čini najuspelijim) privlači pažnju svojom fluidnošću, odstupanjem od zadatih uloga, neostvarenošću kolektivnih predrasuda o dobrom životu, prema kojima ipak nije ravnodušna.

U *Gradiću Smejtonu* skicirane su dve suprotstavljene grupe ljudi: s jedne strane, palanačani, čija je vizura određena stereotipima, s druge strane, iz palanačke vizure superuspešni ljudi koji žive u inostranstvu, s jakom potrebom da se iskorene („Tajlandska salata“), modeli uspešne žene i uspešnog muškarca. Model uspešne žene za autorku uvek, pored otpornosti na palanačke pritiske, podrazumeva i adekvatno plasiranje sopstvene ženstvenosti. Lik uspešne žene koja u odnos prema hrani, projektuje čitav vrednosni sistem, prikazana je kao žena čija dva braka sa uspešnim muškarcima predstavljaju neku vrstu trofeja njene ženske veštine. U ovom slučaju, obična tajlandska salata zadobija status vododelnice, jela koje razdvaja prosveteni zapad od zatucanog istoka. I pored komičnog tona priče, autorka ipak prikazuje svoju poziciju koja je, zapravo, u nepristajanju na takve oštre ideološke podele, ni na istoku, ni na zapadu u svom pasivnom posmatranju modela uspešnog života.

„Lirska trilogija“ daje gotovo shematski prikaz putanje koju Snežana Milojević naznačava kao preobražaj od „Zaštitnika“ – preko „Pesničkog druženja“ – do „Života koji je pun loših mogućnosti“. Čini mi se da se ovako ogoljeno niko dosad nije bavio navedenom temom. Evolucija književnih simpatija u neknjiževnom kontekstu ovde je okosnica pripovedanja. Raznovrsna srodstva po izboru koja povezuju pisce i čitaoce, realizuju se u dekoru različitih književnih manifestacija. Zaštitnik, ili preciznije *književni zaštitnik* ovde je figura projekcija o idealnom muškarcu, prizemnija verzija bronzanog kralja iz priče „Laku noć“. To je naličje mita o zaštitniku i usitnjavanje velikih književnih i erotskih ambicija u nametnutom realizmu definisanih života. Naratorka je posmatrač, u najvećoj meri pasivni učesnik zakulisnih književnih zapleta koji kreiraju jedan manje ili više varljivi kontinuitet bliskosti. Takođe, ona pokazuje evoluciju takvih odnosa kao nikad ostvarenih mogućnosti.

„Daleko je Australija“ kroz parafrazu stiha EKV u naslovu autorka skicira svoje uverenje da je spoljno izmeštanje nedovoljno za promenu. Priča vrvi od sagovornika. Prvi sagovornik, prijatelj-emigrant, iseljenik u Australiju, demonstrira autoritarnost jednog, u velikoj meri proizvoljnog mišljenja. Čak i ovaj dijalog, iako započet kao razgovor jednog aktuelnog i jednog bivšeg Smejtončanina o sociokulturnim prilikama u rodnom kraju, prelazi u niz protivrečnih saveta i sugestija o karakteru odnosa i igri moći između muškarca i žene. Autorka karikira različite, na prvi pogled protivrečne, ali u načelu srodne recepte i preporuke koji omogućavaju trajnost odnosa. Ispostavlja se da ni u Australiji nije moguće izbeći palanački način razmišljanja. Svi recepti se okončavaju u velikoj životnoj konfuziji koja poriče

svaku pravilnost – život se ipak odvija po nekoj nejasnoj zakonitosti koja ironizuje sva tumačenja.

Naratorku karakterišu protivrečni porivi: potreba za uklapanjem i osvajanjem vrednosti koje su proglašene ključnim i pobuna protiv te oportunističke želje i nemogućnost uklapanja („ne želim da se uklapam u ovu pijacu duša“). Tako joj preostaje da se izloži, kako Snežana Milojević piše, kosmičkoj kiši đubreta i da u lokalnom košmaru pokuša da pronađe sigurne koordinate. A one se pronalaze u samom činu pisanja i ambivalentnoj poziciji mislećeg objekta.